

Strategi for kultur og reiseliv 2026–2029

**Det som gjer
oss til oss**

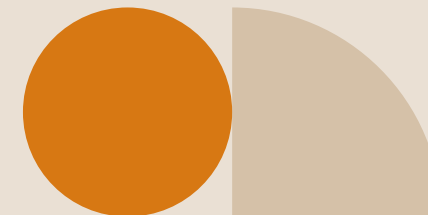
Forord

Eit velfungerande demokrati med ytringsfridom blir kjenneteikna av eit mangfaldig kulturliv. Kultur og reiseliv bidreg til aktivitet, verdiskaping, refleksjon, tilhøyrsløse, opplevingar og kunnskap. Det skaper attraksjon og gjev bulyst. Derfor er god kultur- og reiselivspolitikkk samfunnsbyggjande og viktig for ei lang rekke andre politikkområde, som folkehelse og næring. Eit mangfaldig kulturliv har ein verdi som er umisteleg for enkeltindividet og ikkje minst for oss som samfunn.

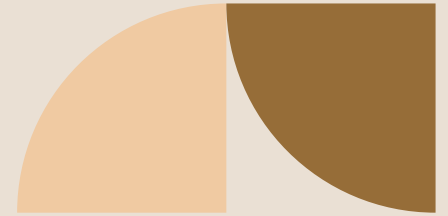
Strategien har fått undertittelen *Det som gjer oss til oss*. Tittelen tek opp i seg historiske linjer og gjev assosiasjon til merkevare og identitet. Vi ynskjer også at tittelen peikar på krafta kulturen har i den urolege tida vi lever i: Kultur formar oss som menneske, gjev liva våre meining, tilhøyrsløse, kunnskap, forståing og fellesskap. Blir det borte, mistar vi fotfeste.

I vanskelege og urolege tider søker derfor menneske til kulturen, til det som bind oss saman og gjer tilhøyrsløse og fridom. Erfaring og historie fortel oss at kultur er noko av det fyrste som blir angripe eller ramma når krefter destabiliserer eit samfunn. Det er nettopp i urolege og vanskelege tider at det er ekstra viktig å bevare og styrkje eit mangfaldig kulturliv. Kultur gjev motstandskraft og beredskap mot splittande krefter, ekkokammer, isolasjon og einsemd. Rolla til kulturen er også å hegne om ytringsfridommen og sørge for fri meiningsutveksling i gode, trygge rom. Eit mangfaldig kulturliv er derfor ein del av samfunnsberedskapen vår og ekstra viktig å bevare og styrkje i vår tid.

I eit slikt perspektiv treng vi å styrkje den tilliten folk har til truverdige kjelder. Vi må lære å forstå forskjellen på kjelder, utøve

Illustrasjoner: Per Ragnar Møkleby

kjeldekritikk og ha tillit til faktisk kunnskap. I ei tid der vi bekymrar oss for ekkokammer og falske nyheiter og fakta, må vi vite kva kjelder vi kan stole på. Biblioteka, musea og kulturmiljøforvaltninga er gode på nettopp dette. Dei tek vare på og formidlar historia vår og belyser den tida vi lever i, basert på kjeldekunnskap og kritisk tenking. Det bidreg til ein opplyst samtale.

Telemark har eit godt utgangspunkt for å vidareutvikle eit mangfaldig, berekraftig og inkluderande kultur- og reiseliv for oss alle. Vi i Telemark fylkeskommune skal bruke dei rollene og verkemidla vi har til å støtte kultur- og reiselivet i heile fylket. Vi vil bidra til eit levande demokrati og gjere regionen til ein attraktivt stad å bu, besøke og verke i – både no og for komande generasjonar.

Telemarkskunstnaren Per Ragnar Møkleby har illustrert strategien for oss på ein leiken og levande måte. Gjennom teikningane

hans ser vi eit Telemark frå fjord til fjell som byr på så mange fantastiske kultur- og naturopplevingar: vår rike tradisjonskultur, verdsarven med industrieventyret, dei flotte ski- og vinterdestinasjonane våre, kystkulturen med båt- og badeliv, Telemarkskanalen, Gaustatoppen og dei store festivalane som er folkefestane våre – og mykje, mykje meir. Vi skal vidareutvikle den stolte telemarksidentiteten inn i nye tider.

På jubileumsfronten tek vi med at det er 200 år sidan verdsdramatikaren Henrik Ibsen blei fødd i Skien og Telemark i 2028. Det må feirast med brask og bram!

No ser vi fram til fire år med målretta innsats. Takk til alle som har bidrege med engasjement og verdifulle innspel undervegs i strategiarbeidet. Saman skal vi sørgje for at innbyggjarar og besøkande i alle delar av fylket har høve til å skape, vise fram og oppleve kultur av høg kvalitet!

Torgeir Bakken
hovudutvalsleiar
for kultur, reiseliv
og frivilligheit

Terje Riis-Johansen
fylkesordførar

Samandrag

Strategi for kultur og reiseliv Telemark 2026-2029 er eit overordna politisk styringsdokument. Strategien framhevar både eigenverdien til kulturen og betydninga av kultur- og reiselivsfeltet som viktige faktorar for utvikling av samfunnet i Telemark. Formålet er å leggje grunnlaget for ein langsiktig regional politikk, med føreseielege rammer og prioriteringar for fylkeskommunen sitt arbeid. Strategien skal bidra til å utvikle og støtte kultur- og reiselivsnæringa i fylket dei neste fire åra. Til grunn ligg lovverk, politiske føringar og internasjonale konvensjonar.

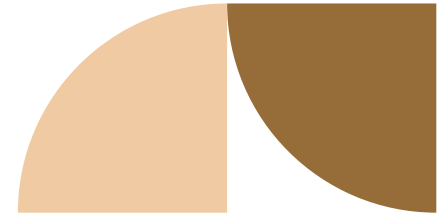
Den regionale planstrategien Telemarksplanen med satsingsområda naturrike, inkluderande og skapande Telemark er førande for den regionale strategien for kultur og reiseliv.

Innhald

Forord	2
Samandrag	4
Bakgrunn	6
Formål, avgrensing og bruk.....	7
Føringar	11
Kort om kulturomgrepet.....	12
Fylkeskommunen si regionale rolle og verkemiddel.....	14
Mål, status, utfordringar og moglegheiter	17
Naturrike Telemark	18
Inkluderande Telemark	22
Skapande Telemark	26
Korleis skal vi nå måla?.....	30
Oppdrag for kultur og reiseliv i Telemark	30
Eit utval av oppgåvene og prosjekta våre	31
Medverknad, kjelder og litteratur.....	34
Medverknad.....	34
Kjelder og litteratur.....	35

Bakgrunn

Eit mangfaldig kulturliv har verdi for både enkeltindivid og oss som samfunn. Telemark skal vere eit attraktivt fylke å bu i, besøke og virke i. Kultur- og reiselivet bidreg til aktivitet, verdiskaping, dialog, tilhøyrse, inkludering og opplevingar. Kultur skaper meining og trivsel og verkar positivt på folkehelsa. Tilgang til natur, kulturmiljø, kulturarenaer og aktivitetar er viktige kvalitetar som gjer auka attraksjonskraft, bulyst og bidreg til stadutvikling og reiseliv.

Formål, avgrensing og bruk

Kultur- og reiselivsstrategien er eit overordna politisk styringsdokument som skal svare ut måla i Telemarksplanen for kultur- og reiselivsområdet. Formålet med strategien er å leggje grunnlaget for ein langsiktig politikk for feltet, med føreseielege rammer og prioriteringar for fylkeskommunen sitt arbeid. Strategien framhevar både eigenverdien og betydninga av kultur- og reiselivsfeltet for utvikling av samfunnet i Telemark.

Strategien set retning og mål for arbeidet med kultur og reiseliv i Telemark. Handlingsdelen innheld tiltak og oppdrag, og blir rullert årleg. Derfor er ikkje denne delen med i strategien. Du finn han ved å skanne QR-koden under hovudoverskrifta *Korleis skal vi nå måla*. Strategien viser også retning for dei verkemidla Telemark fylkeskommune til ei kvar tid disponerer til kultur- og reiselivsfeltet.

Sjølv om kultur og reiseliv er to felt som fyller ulike roller, så er dei avhengige av kvarandre og møtest i ambisjonen om å skape og leggje til rette for gode og meningsfylte opplevingar for eit kortreist eller langreist publikum.

Satsingsområde og hovudmål i Telemarksplanen:

Naturrike Telemark

- Bevare natur-, jordbruks- og kulturverdiar
- Gjennomføre ei raskare omstilling til lågutsleppssamfunn
- Satse på grøn verdiskaping og sirkulær økonomi

Inkluderande Telemark

- Alle skal gjennomføre vidaregåande opplæring på sitt nivå. Telemark skal møte kompetansebehovet i framtida
- Redusere sosial ulikskap i helse
- Skape kompakte og levande byar og bygder med høg kvalitet

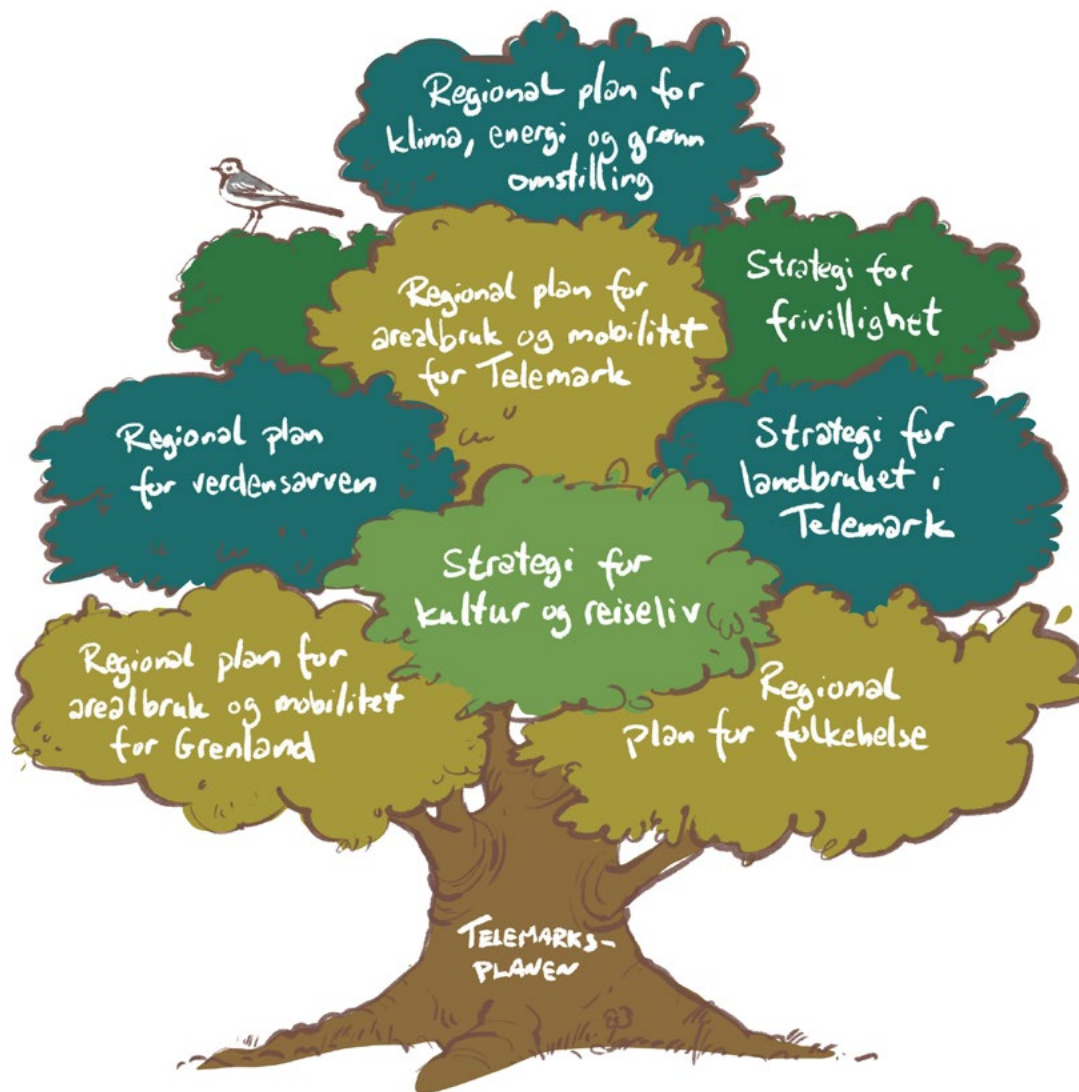
Skapande Telemark

- Produsere meir fornybar energi og auke nettkapasiteten
- Gjere fylket meir attraktivt for bedrifter, besøkande og som bustad
- Prioritere vedlikehald og fornying av dagens fylkesveggar

Derfor er godt samvirke mellom felte viktig for å utvikle Telemark som besøksmål og bustad vidare. Det vil denne strategien leggje til rette for.

Strategien er eit bidrag inn i ein heilskapleg planstruktur for Telemark, og den må bli sett i samanheng med andre planar og strategiar. *Strategi for frivilligheit, regional plan for verdsarven Rjukan-Notodden industriarv, regional plan for samordna areal- og transport i Telemark (ATP Telemark), strategi for landbruket i Telemark, regional plan for klima, energi og grøn omstilling, regional plan for folkehelse i Telemark, regional plan for arealbruk og mobilitet i Grenland (RAM Grenland)* vil alle vere viktige supplerande planar og strategiar for kulturfeltet og særleg for reiselivet.

Kultur- og reiselivsstrategien er fylkeskommunen sitt verktøy i arbeidet med kultur og med opplevingar i reiselivet i fylket. Komponentane i reiselivet er mange og er også summen av fleire planar. Saman med handlingsplanane etablerer kultur- og reiselivsstrategien ei plattform med mål og prioriterte område som vil styre utviklinga fram mot 2029. Det er eit håp at kommunane, tilskotsmottakarar og samarbeidspartnarar også vil vere med å bidra i same retning. Når samarbeid, søknader og tilskot blir vurderte, blir også målsetjingane i strategien lagt til grunn.

Reiselivsarbeidet byggjer på fleire planar og strategiar. Strategien for kultur og reiseliv handlar først og fremst om opplevingane.

Kultur har eigenverdi

Kulturomgrepet i denne strategien inkluderer alle fagområda som fylkeskommunen jobbar med på kulturfeltet. Det er bibliotekutvikling, friluftsliv, idrett, kunst (under dette musikk, visuell kunst, scenekunst, litteratur og film), UKM, museum, privatarkiv, immateriell og materiell kulturarv, verdsarv, kulturfrivilligheit, kulturnæring, Den kulturelle skulesekken og Den kulturelle spaserstokken.

Kultur har ei unik evne til å bringe menneske saman og styrke fellesskapskjensla. Eit samla kulturfelt står sterkare og har større påverknad enn kvar for seg.

Kultur har eigenverdi! Stortingsmeldinga *Kulturens kraft* frå 2018 er tydeleg på at kultur har ein verdi i seg sjølv. Meldinga slår fast at kultur mellom anna handlar om identitet,

historie, demokrati, ytringsfridom, refleksjon, danning, nyskaping, mangfald, kvalitet, samtale og fellesskapskjensle. Den understrekar den samfunnsbyggande krafta til kulturen. Den skal evne å kritisere, utfordre, påverke og kome med alternative løysingar på viktige samfunnsspørsmål.

Kulturpolitikken har ansvar for den instrumentelle verdien av kulturen, og ringverknader kultur gjev. Fylkeskommunen som samfunnsutviklar er oppteken av at kultur skal spele ei viktig rolle i realisering av andre politiske mål, i tillegg til verdien for den som skaper, utøver, opplever og deltek.

Reiseliv og gode lokalsamfunn

Reiselivsnæringa spelar ei stor økonomisk rolle i fylket vårt, og er eit viktig verkemiddel for å utvikle gode lokalsamfunn. Reiseliv handlar om stadutvikling, bulyst, besøk, arbeidsplassar, økonomisk verdiskaping, identitet, kultur, næringsutvikling og attraksjonskraft. Telemark har eit stort potensial som reisemål, og er kjent for kulturen, naturen, maten og menneska. Telemark er ei merkevare.

Stadutvikling handlar om tilrettelegging og fysisk utforming av lokalsamfunnet, der kvalitet, nærleik og tilgjengelegheit er viktig. Same prinsipp gjeld ved utvikling av eit reisemål, men her blir også besøkande inkluderte som målgruppe. Reiselivet kan spele ei sentral rolle for å auke attraktiviteten til ein stad, i tett samarbeid med kommune, næringsliv, frivillige organisasjonar og innbyggjarar.

Premissar som ligg til grunn for utviklinga av reiselivet handlar om å styrkje verdiskapinga basert på landskaps-, natur- og kulturmiljøverdiar samtidig som ressursane blir sikra for framtidige generasjonar. Lokal og regional forvaltninga står sentralt i dagens reiselivsutvikling.

Både fylkeskommunane og kommunane er viktige utviklingsaktørar. Skal reiselivsnæringa vekse, må ein ta omsyn til lokale og regionale utviklingsprosessar. Det handlar om å ta vare på kultur- og naturverdiar i utviklinga av reiselivsprodukt, og mellom anna vurdere korleis fellesgode kan bli ein ressurs for kommersielle gode.

Besøksforvaltning er ein metode som blir nytta for langsiktig og heilskapleg planlegging, slik at ein kan styre bruk av eit område etter definerte mål. Samtidig som det blir lagt til rette for bruk, skal ein ivareta både natur- og kulturverdiane, allemannsretten, opplevinga og tryggleiken. Arbeidet med besøksforvaltning involverer også lokalsamfunnet, slik at trivsel og bulyst blir ivaretatt og det blir lagt til rette for brei lokal verdiskaping.

Frivillige og frivillige organisasjonar spelar ei sentral rolle i å skape eit breitt og variert kulturtilbod i Telemark. Eit rikt kulturliv i Telemark er avhengig av eit stort frivillig engasjement. Det styrker fellesskapen, gjer kulturen tilgjengeleg for fleire og bidreg til å bevare både tradisjon og nyskaping.

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning handlar om å utvikle reiseliv og friluftsliv i samklang med behova i lokalsamfunna og tolegrensene til naturen og kulturverdiane. Målet er at besøk skal bidra til levande lokalsamfunn utan å gå på kostnad av miljøet eller livskvaliteten.

Føringar

Fylkeskommunen er det regionale forvaltningsnivået mellom kommune og stat som har egne lovheimla oppgåver og som tek ansvar for det som skjer på tvers av kommunegrensene. Kultur og reiseliv er svært mangfaldige og omfattande fagområde med føringar frå ulike hald. Ei rekke lovar, stortingsmeldingar, nasjonale strategiar og forventningar og internasjonale føringar ligg til grunn for arbeidet, prioriteringane og handlingsromma til fylkeskommunen. Nokre av dei mest sentrale lovene på området er kulturlova, kulturminnelova, friluftsløva og folkebiblioteklova. For meir informasjon om desse og andre sentrale lover og føringar, sjå kjelder og litteratur.

Dei regionale føringane for kultur- og reiselivsstrategien 2026-2029 ligg i Telemarksplanen:

«Ny strategi for kultur og reiseliv vil ha fokus på stadutvikling for å vise korleis feltet skal bidra til å gjere Telemark meir attraktivt for bedrifter, besøkande og som bustad, og bidra til å skape kompakte, levande byar og bygder med høg kvalitet.

Ny strategi skal også bidra til sosial berekraft og eit inkluderande Telemark gjennom å framheve koplingar mellom kultur og folkehelse. Tilgang til kulturaktivitetar verkar positivt på folk si fysiske og psykiske helse. Fylkeskommunen skal arbeide for at alle har tilgang til tilrettelagde og universelt utforma arenaer og aktivitetar i nærmiljøet sitt. Besøks- og kulturmiljøforvaltning vil bli ein del av strategien.»

Kort om kulturomgrepet

Kultur kan definerast både vidt og smalt og har ei rekke ulike tydingar: Ein smal definisjon er kultur som åndsliv og skapande kunst innanfor eksempelvis litteratur, visuell kunst, scenekunst, musikk og film-mediet i alle former. Eit utvida kulturomgrep anerkjenner at det er eit kulturelt aspekt ved alle aktivitetar, reiskapar og gjenstandar. Det inkluderer idrett, friluftsliv og andre fritidsaktivitetar.

Ein kan knyte kultur til arv, minne, identitet og handboren kunnskap, som tradisjonar, kulturlandskap og kulturgjenstandar, språk, religion, folkeminne og folkekunst.

Den immaterielle kulturarven handlar om å bringe vidare levande tradisjonar og praksisar til nye generasjonar, som munnlege tradisjonar, utøvande kunst, tradisjonelt handverk, kunnskap og praksis som gjeld naturen og universet, og sosiale skikkar og ritual.

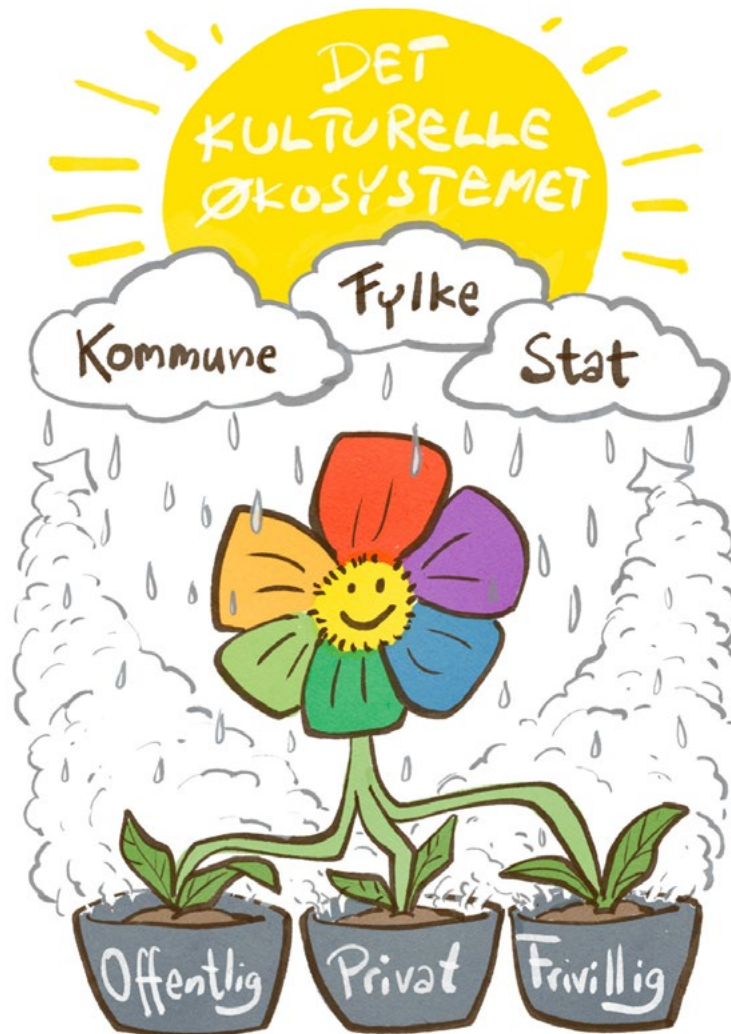
Når kulturomgrepet blir brukt i strategien, kan alle dei nemnde tydingane lesast inn i det. Kultur kan også vise til livsform og studerast som eit meningsfellesskap, som eit felles sett av mening, kodar, idear, verdiar og normar.

Fylkeskommunen si regionale rolle og verkemiddel

Norsk kultur- og reiselivspolitik er summen av lokal, regional og nasjonal politikk. Fylkeskommunen si rolle er å sørge for det regionale blikket. Omsynet til det regionale er ein føresetnad for fylkeskommunalt arbeid. Det gjeld tildeling av tilskot til drift, utviklingsprosjekt, tiltak og arrangement.

Regionalt viser i denne samanhengen både til geografi og funksjon. Det vil seie at kulturaktivitetar som omfattar fleire kommunar fell inn under strategien og verkeområda til fylkeskommunen. Det same gjeld aktivitetar som har ein regional funksjon i kraft av oppdrag, storleik, fagleg tyngde, kvalitet og særpreg. Reint lokale formål er eit kommunalt ansvar. Fylkeskommunen skal, i samarbeid med kommune, stat eller private, medverke for betre finansiering, men føresetnaden er at bidraget speglar og tek hand om ei regional interesse og prioritering.

Strategien har noko å seie for rollene fylkeskommunen har som forvaltningsorgan, styresmaktutøvar, tenesteleverandør og som samfunnsutviklar på regionalt nivå.

Kulturelt samspel

Modellen syner eit gjensidig avhengig samspel mellom ulike aktørar, arenaer og funksjonar. Heilskapen er større enn summen av delane, og alle ledda må fungere for å skape eit godt kulturliv. I økosystemet spelar det frivillige og det profesjonelle kulturlivet saman med både offentlege og private finansieringskjelder.

Forvaltningsorgan, styresmaktutøvar og tenesteleverandør

Som forvaltningsorgan er hovudoppgåva til fylkeskommunen å førebu saker og å ta avgjerder på ei rekke område. Dette blir gjort som offentlig aktør med grunnlag i ulike lover og forskrifter. I forvaltningsrolla kan det derfor også liggje styresmaktutøving og tenesteleveransar. Kulturlova er ei

rammelov som gjer generelt ansvar. I tillegg styrer ei rekke andre særlover og forskrifter fylkeskommunen si forvaltningsverksemd på kulturfeltet.

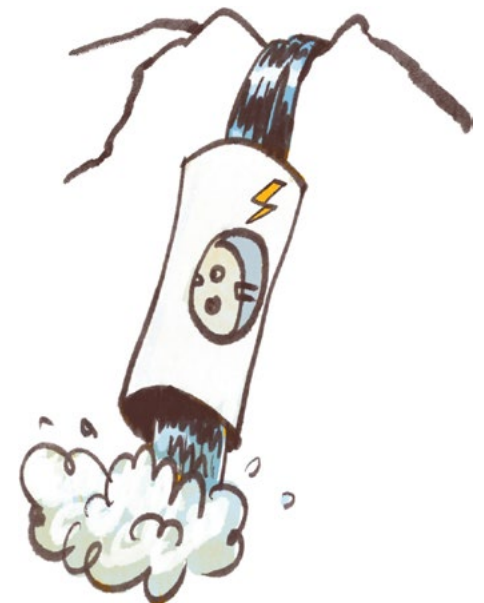
I forvaltningsrolla ligg saksførebuingar for kommunale og statlege avgjerder, slik som i planprosessar. Rettleiing og kunnskapsformidling høyrer også til rolla. Forvaltningsrolla rommar forvaltning av internasjonale konvensjonar, som verdsarvstatus. Fylkeskommunen er forvaltningsorgan for ei rekke tilskotsordningar, til dømes for spelemidlar og tilskot til kulturminne og kulturmiljø. Styresmaktrolla blir utøvd mellom anna innan kulturmiljøforvaltning og planlegging. Rolla som tenesteleverandør ser vi til dømes i Den kulturelle skulesekken, i arbeidet med bibliotekutvikling på regionalt nivå, og i enkelte eigarskap.

Samfunnsutviklar

Fylkeskommunen som samfunnsutviklar, det er ei rolle som er nedfelt i kommunelova og i plan- og bygningslova. Samfunnsutviklarrolla handlar om å setje ei strategisk retning gjennom langsiktig planlegging, å samordne eller koordinere offentlig innsats og verkemiddel, og å sjå tiltak i

samanheng. Som samfunnsutviklar skal fylkeskommunen engasjere til deltaking, leggje til rette for samarbeid og utfordre aktørar til å ha ambisjonar. Det ligg derfor også utviklingsarbeid i rolla som forvaltningsorgan, styresmaktutøvar og tenesteleverandør.

Samfunnsutvikling kan ikkje løysast gjennom enkelttema eller ei sektortilnærming. Kultur og reiseliv er ei viktig samfunnsutviklande kraft, ei kraft som bør løftast inn i eit større perspektiv enn berre sektorplanar for kultur og reiseliv, til dømes inn i samfunnsdelen i kommuneplanen, eller i beredskapsplanar. Denne strategien skal bidra til å kunne gjere nettopp det.

Verkemiddelapparat

Fylkeskommunen formidler og forvaltar verkemiddel på kulturfeltet. Det er avgrensa kva ein fylkeskommune kan oppnå åleine. Eit samvirke av verkemiddel blir derfor stadig viktigare for å oppnå resultat. Som regional aktør og kunnskapsleverandør deltek fylkeskommunen i prosessar saman med andre. Dette kan både vere lovstyrt og saksførebuande prosessar i planar, prosjekt, arrangement og tiltak. Fylkeskommunen tar ofte ei koordinerande og rettleiande rolle, men kan også vere styresmakt. Som utøvande styresmakt kan fylkeskommunen ta kunnskapsbaserte avgjerder, spesielt i saker etter plan- og bygningslova og kulturminnelova.

Fylkeskommunen har også økonomiske verkemiddel, både gjennom egne og statlege tilskotsordningar. Ordningane og verkemidla blir forvalta etter forskrifter,

retningslinjer og gjennom eigarskap. Dei fylkeskommunale tilskotsordningane fordeler seg på ulike samarbeidsavtaler, utviklingsmidlar, arrangementsstøtte, prisar og stipend. Statlege tilskotsordningar omfattar spelemidlar, statleg sikring av areal og ulike ordningar på kulturmiljøfeltet. Gjennom anbudsprosessar, eigarskap og dialog kan fylkeskommunen påverke retninga til feltet.

[Les om alle
tilskotsordningane
på kulturfeltet på
telemarkfylke.no/
tilskudd-kultur](https://telemarkfylke.no/tilskudd-kultur)

Mål, status, utfordringar og moglegheiter

Kultur formar oss, gjer liva våre meining, tilhøyrslar og fellesskap. Blir kultur borte, mistar vi fotfeste. I vanskelege og urolege tider søker derfor menneske til kulturen, til det som bind oss saman og gjer tilhøyrslar og fridom. Erfaring og historie fortel oss at kultur derfor også er noko av det fyrste som blir angripe eller ramma når krefter destabiliserer eit samfunn. Det er nettopp i urolege og vanskelege tider ekstra viktig å bevare og styrke eit mangfaldig kulturliv. Det gjer eit solid fundament for eit samfunn som står sterkare i møte med det vanskelege. Eit mangfaldig kulturliv er derfor også ein del av samfunnsberedskapen vår.

Dei regionale føringane for Kultur- og reiselivsstrategien 2026–2029 ligg i *Telemarksplanen*. Strategi for kultur og reiseliv i Telemark fastset delmål som skal fylgje opp satsingsområda i Telemarksplanen og dei aktuelle hovudmåla under overskriftene *Naturrike*, *Inkluderande* og *Skapande Telemark*. Dette kapittelet handlar om utfordringsbiletet, moglegheiter og kva rolle fylkeskommunen kan og skal ha.

Naturrike Telemark

Telemark blir kjenneteikna av å vere landet imellom: området mellom Austlandet, Vestlandet og Agder. Den geografiske mellomposisjonen gjev kulturelt særpreg og mangfald. Den har gjort og gjer Telemark til ein attraktiv stad å leve og verke og dermed også besøke.

Mål for kultur- og reiselivstrategien

Bevare natur-, jordbruks- og kulturverdiar ved å:

- sikre og forvalte natur- og kulturmiljø som produkt og som kjelde til kunnskap, oppleving, tilhøyrslø og berekraftig bruk for oss og komande generasjonar
- arbeide for å ta vare på klima og miljø, under dette natur- og kulturmiljø, i utvikling, tilrettelegging og besøksforvaltning av kultur- og naturbaserte opplevingar og aktivitetar
- arbeide for at alle har tilgang til og kan engasjere seg i kulturmiljø-, natur- og friluftsområde i nærområdet sitt

Gjennomføre ei raskare omstilling til eit lågutsleppssamfunn ved å:

- bidra til ei raskare omstilling til eit lågutsleppssamfunn gjennom kunnskapsheving og verkemiddelapparat slik at privatpersonar, kommunar, kultur- og reiselivsaktørar kan gjennomføre ei nødvendig grøn utvikling og tilpassing til sirkulær økonomi

Beskriving

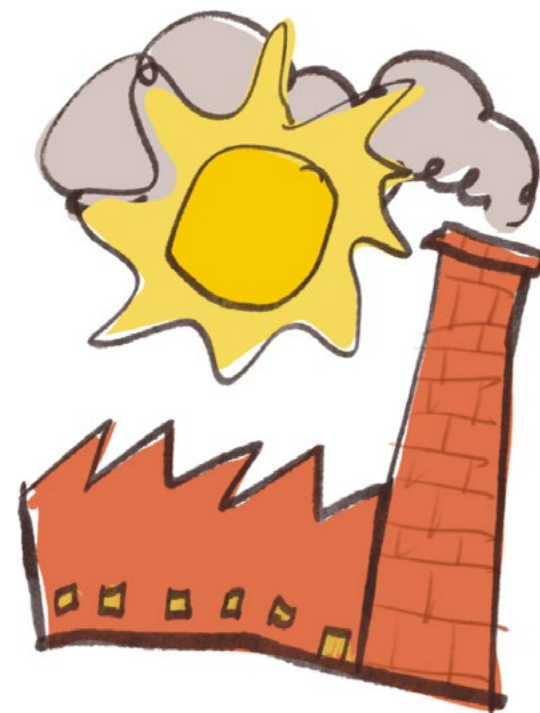
Telemarks rike kulturarv og mangfaldige natur frå fjord til fjell, bunde saman av vassvegar og dalar imellom, utgjer ein viktig del av lokal og regional tilhøyrse, attraktivitet og ressursgrunnlag. Det har skapt viktige nasjonale og internasjonale historieforteljingar, slik som folkekunst, industri- og krigshistorie. Telemarks natur- og kulturmiljøverdiar er kjelder til kunnskap, opplevingar, tilhøyrse og berekraftig bruk for oss og komande generasjonar. Dette er nasjonale og internasjonale verdiar som er avgjerande ikkje-fornybare felles ressursar for samfunnsutviklinga av fylket. Friluftstradisjonen står også sterkt i fylket vårt.

Telemarks natur og kulturarv, med tilhøyrande historieforteljingar og kulturelt mangfald, er ei merkevare og ein ressurs som vi må forvalte berekraftig, slik at ressursane kan gå vidare i god stand til nye generasjonar av innbyggjarar og besøkande.

Utfordringsbiletet

Omgjevnadene våre har alltid vore i endring, men i vår tid skjer endringane så fort og i så stort omfang at viktige verdiar og ressursar for kultur, friluftsliv og reiseliv står i fare for å gå tapt. Naturmangfald og kulturarv er under press på grunn av klimaendringar, auka arealetterspurnad og nedbygging til ulike formål, men også på grunn av fråflytting og oppgjevne bruk. Her ligg fleire dilemma og prioriteringsutfordringar for korleis areal blir forvalta og planlagt. Utfordringa er å forvalte og handtere natur, kulturmiljø og landskap på ein måte som både bevarer det, sikrar ein formålstenleg og balansert bruk og vidareutviklar det i eit langsiktig perspektiv. Nødvendige klima- og energitiltak gjer at grundige prioriteringar og vurderingar må gjerast for å finne dei beste løysingane.

Det FN kallar *the triple planetary crisis* med klimaendringar, tap av naturmangfald og forureining øydelegg og tappar kjeldegrunnlaget som ligg i naturen og kulturmiljøa våre. Det påverkar heile kultur- og reiselivsfeltet som grunnlag for å bu, besøke og verke. Det utfordrar mellom anna friluftsliv, reiseliv, kunnskap, stadutvikling og tilhøyrse. Det avgrensar tilgang og aukar sosiale forskjellar.

Moglegheiter

For å vere attraktive og lykkast i framtida må vi ta vare på verdiane som ligg i naturmangfaldet og kulturarven, samtidig som vi er offensive og tek grep for å møte klimaendringane. Det krev beredskapsarbeid, strenge prioriteringar og ytterlegare menneskelege ressursar og kompetanse i fylket vårt.

Fleire av løysingane ligg allereie til kultur- og reiselivsfeltet, til dømes sertifiseringsordningar for berekraftige reisemål, satsing på grønne idrettsanlegg og kulturbygg, haldningsskapande arbeid og gjenbruk av eldre busetnad framfor å byggje nytt. Kultur- og reiselivsfeltet bidreg på fleire område til ei raskare omstilling til eit lågutsleppssamfunn.

Rolla til fylkeskommunen

Naturrike Telemark handlar om natur- og kulturverdiar som reiselivsprodukt og som kjeldegrunnlag for å bu og verke i fylket, og dermed også for å besøke det. Telemark fylkeskommune si viktigaste rolle er i denne samanhengen å sikre og forvalte dei kjeldene som er av regional og nasjonal verdi, og arbeid for ei berekraftig bruk og utvikling baserte på dei. Dette gjer fylkeskommunen best gjennom deltaking, rettleiing og myndigheitsutøving

i areal- og samfunnsplanprosessar og kunnskapsprosessar saman med kommunane, tiltakshavarar og andre regionale aktørar. Fylkeskommunen er ikkje her ein driftar, men ein forvaltar, utviklar, kulturmiljøstyresmakt og kunnskapsleverandør. Fylkeskommunen formidlar og forvaltar prosessuelle, juridiske og økonomiske verkemiddel, og bidreg til at prioriterte klima- og miljøomsyn får plass på ei rekke kulturarenaer.

Inkluderande Telemark

Eit inkluderande kulturliv der alle kan delta, føreset at det finst eit ope og offentleg ordskifte med rom for eit mangfald av ytringar. Saman med staten og kommunane har også fylkeskommunen eit ansvar for å leggje til rette for at kulturlivet kan fungere på denne måten.

Mål for kultur- og reiselivstrategien

Alle skal gjennomføre vidaregåande opplæring på sitt nivå. Telemark skal møte kompetansebehova i framtida ved å:

- bidra til å styrkje lesekompetansen hjå barn og unge

Redusere sosial ulikskap i helse ved å:

- leggje til rette for at alle innbyggjarane har høve til å skape, utøve og oppleve eit variert kulturliv i heile fylket
- motverke barrierar som hindrar deltaking i kultur og reiseliv

Skape kompakte og levande byar og bygder med høg kvalitet ved å:

- bidra til at både innbyggjarar og besøkande har tilgang til gode møteplassar og friområde i heile fylket
- arbeide for eit inkluderande ytringsklima og bidra til ein open og opplyst offentleg samtale

Beskriving

Alle menneske har rett til å delta i kulturliv og kunstnarisk verksemd heile livet. Telemark har eit mangfaldig kulturliv med høg deltaking og aktivitet og god dekning når det gjeld idrettsanlegg. Institusjonar som museum, teater, kulturhus og visningsstader for visuell kunst gjer profesjonell kunst tilgjengeleg i heile fylket.

Den kulturelle skulesekken sørger for at skuleelevar og barnehagebarn opplever profesjonell kulturaktivitet som ein del av skuleløpet. Ung kultur møtest (UKM) samlar kvart år ungdom i fylket for å vise fram eigne kulturuttrykk. Biblioteka er viktige som kjelde til litteratur, kunnskap, underhaldning, og som møteplass. Gratisprinsippet gjer at biblioteka kan bidra til å jamne ut sosiale forskjellar i samfunnet. Den kulturelle spaserstokken gjer eit eige kunst- og kulturtilbod til dei eldre, til dømes på sjukeheimar og seniorsenter.

Utfordringsbiletet

I alle telemarkskommunane har andelen barn under 18 år, som lever i familiar med låg inntekt, auka dei siste ti åra. Økonomiske barrierar for å delta i organisert kulturliv kan forsterke desse forskjellane, sjølv om idrett og annan kultur kan vere viktige inkluderingsarenaer. Sosiale forskjellar i læring og utvikling oppstår tidleg, allereie før skulestart, og kan påverke barna gjennom heile livsløpet. Sosioøkonomiske forskjellar påverkar mellom anna gjennomføring i vidaregåande opplæring og kan gje dårlegare arbeidstilknytning som vaksen.

Barn og unge med funksjonsnedsettingar deltek mindre i fritidsaktivitetar enn resten av befolkninga. Utfordringsbiletet knytt til inkludering handlar mykje om desse ulike barrierane og korleis dei hindrar deltaking i kultur- og reiseliv. Kunnskap om barrierar, og korleis motverke dei, er viktig for å skape eit meir inkluderande kultur- og reiseliv.

Kultur- og reiselivsaktørar i fylket har også behov for arenaer for kunnskapsdeling. Det er uttrykt klare forventningar til at fylkeskommunen tek ei koordinerande rolle for nettverk og møteplassar.

Alderssamansetninga i fylket har endra seg mykje dei siste 20 åra, med ein aukande del eldre og færre barn og unge. Denne utviklinga vil halde fram med å auke i åra som kjem, noko som gjer det nødvendig å arbeide for eit aldersvenleg kultur- og reiseliv som legg til rette for aktiv samfunnsdeltaking.

Universell utforming

– er eit prinsipp for å utforme produkt, tenester og omgjevnader slik at dei kan brukast av flest mogleg menneske, uavhengig av alder, funksjonsevne eller livssituasjon og utan trong til tilpassingar eller særtilpassingar.

I tillegg til utviklinga i alderssamansetninga er også busettingsmønsteret i Telemark ei utfordring når det gjeld tilgang til kultur. Medan rundt 80 prosent av innbyggjarane i Skien, Porsgrunn og Midt-Telemark opplever at dei har god eller svært god tilgang, er andelen lågare i kommunar med få innbyggjarar. Tilgangen til kulturtilbod i heile fylket er dermed ei utfordring som også verkemiddelapparatet frå fylkeskommunen kan bidra til å løyse.

Kultur er ytringar, og eit godt ytringsklima er nødvendig for demokratiet. 22 prosent av norske innbyggjarar mellom 15 og 29 år er bekymra for moglegheitene til å seie det dei meiner, og 4 av 10 lokalpolitikarar har opplevd hatefulle ytringar eller truslar. Kulturelle møteplassar som er med å skape og oppretthalde usemjefellesskap som går på tvers av grupper, er viktige i dette perspektivet.

Noreg står overfor ei alvorleg utfordring når det gjeld leseferdigheiter blant barn og unge. Talet på elevar på dei lågaste lesekompetansenivåa har auka mykje. Samtidig les stadig færre foreldre høgt for barna sine.

Moglegheiter

Kultur fremjar livskvalitet og trivsel. God tilgang til eigna kulturarenaer med eit variert innhald er eit viktig bidrag til folks helse og oppleving av meining, tilhøyrslø og meistring. Fysisk aktivitet fremjar helse og førebyggjer sjukdom, og det varierte landskapet i fylket gjer gode moglegheiter for ulike idretts- og friluftaktivitetar.

Lesing kan vere ei kjelde til glede, men gode leseferdigheiter handlar også om livsmeistring og å kunne delta i demokratiet. Å leggje til rette for lesekultur er derfor ei oppgåve som fylkeskommunen bør bidra til å løyse.

Arbeidet med å betre moglegheitene for at alle kan delta i både kultur og reiseliv er aktuelle innanfor alle delar av feltet. Eksempelvis har reiselivet i Midt-Telemark gjennomført eit stort arbeid for å kartleggje og møte utfordringane personar med nedsett funksjonsevne møter som besøkande. Innsikta og erfaringane frå slike prosjekt har tydeleg overføringsverdi til andre delar av kultur- og reiselivsfeltet i fylket. I tillegg veit vi at reiselivet spelar ei stor rolle som inkluderande arbeidsplass.

Rolla til fylkeskommunen

Inkluderande Telemark handlar om korleis ein kan gjere kulturlivet tilgjengeleg for heile befolkninga. Rolla til Telemark fylkeskommune er i denne samanhengen å forvalte spelemidlar innanfor idrett, friluftsliv og kulturbygg, og forvaltning av fylkeskommunen sine eigne tilskotsordningar. Andre sentrale oppgåver er det lovpålagde ansvaret fylkeskommunen har for å drive regional bibliotekutvikling, og ansvaret for å drifte og utvikle Den kulturelle skulesekken i samarbeid med staten og kommunane. I tillegg bidreg fylkeskommunen ved å leggje til rette for ulike møteplassar, nettverk og gjennom kompetansedeling.

Skapande Telemark

Kultur og natur frå fjord til fjell er ressursgrunnlaget for ei kultur- og reiselivsnæring som skaper lokal innovasjon og utvikling i Telemark. For i tillegg til den grunnleggande eigenverdien sin, har natur og kultur i ulike samanhengar også ein økonomisk verdi som vare, som sal av tenester, som innsatsfaktor i opplevingsnæringar, og som ein viktig del i regional utvikling.

Mål for kultur- og reiselivstrategien

Gjere fylket meir attraktivt for bedrifter, besøkande og som bustad ved å:

- sørge for at det er mogleg å ha oppleving og kultur som leveveg i Telemark
- bidra til føreseielege rammevilkår for regionale frivillige organisasjonar og profesjonelle institusjonar innan kultur- og opplevingsnæring
- leggje til rette for strukturar som styrker auka kompetanse og kunnskapsdeling mellom aktørar i fylket
- forvalte og vidareutvikle det natur- og kulturbaserte reiselivet i Telemark saman med relevante samarbeidsaktørar
- oppretthalde eit variert kultur- og fritidstilbod som gjer fylket attraktivt for etterspurd kompetanse i næringslivet

Beskriving

Eit profesjonelt kulturliv bidreg til verdiskaping og attraktive lokalsamfunn. Dei store profesjonelle kulturaktørane er viktige for dei mindre og for dei frivillige aktørane rundt om i heile fylket. Dei frivillige låner kompetanse, utstyr og arenaer av dei profesjonelle, slik at opplevingar kan produserast over heile fylket.

Bulyst og besøkslyst heng stadig tettare saman, fordi det nye reiselivet er drive av opplevingar og relasjonar, og ikkje berre serviceleveransar og tradisjonelle tenester. Lokale verdiar og berekraftige lokalsamfunn blir vektlagde, samtidig som behovet til gjesten blir teke vare på.

Utfordringsbiletet

Natur, kultur og opplevingar som leveveg tilfører fylket viktig kompetanse, og bidreg til eit mangfaldig og inkluderande arbeidsliv. I fleire av yrka som baserer seg på natur og kultur er det vanleg å kombinere mindre stillingar, eller jobbe frå prosjekt til prosjekt. Mange kunstnarar og frilansarar har inntekter sett saman av ulike, ofte små og uføreseielege kjelder, såkalla lappeteppeøkonomi. Det kan gje stor individuell fridom og ein fleksibel arbeidssituasjon, men også økonomisk uvisse. Det kan vere utfordrande å skalere opp sårbare gründerskap og leverandørtjenester etter ynskje.

Både frivillige og profesjonelle aktørar er avhengige av at rammevilkår som påverkar evna deira til verdiskaping, er føreseielege og tilpassa situasjonen deira. Reiselivsnæringa finst over heile fylket, men betyr mest for regionane med spreidd busetting. I det breie kulturfeltet er fleire større anlegg og institusjonar plasserte i Grenland, som del av desentralisert nasjonal struktur. Geografiske og demografiske ulikskapar i Telemark representerer ei utfordring for korleis kultur kan vere ein ressurs for reiselivet og ein leveveg i heile fylket.

Kulturell og kreativ næring

Kulturell og kreativ næring er eit samleomgrep for verksemder som skaper, produserer, distribuerer eller formidlar kunstnarlege og kulturelle uttrykk. Omgrepet omfattar både tradisjonelle kunstformer som musikk, litteratur og scenekunst, og meir marknadsretta bransjar som film, trykte og digitale medium, design, arkitektur, reklame og dataspel.

Moglegheiter

For å lykkast med å skape fleire gode opplevingar som bidreg til auka verdiskaping over heile fylket, er effektivt samarbeid og etablering av strukturar for kunnskapsdeling ein føresetnad. Vi treng meir kunnskap om kvarandre for å lage saumlause opplevingar. Bruk av data, analysar og utveksling av gode praksisar kan bidra til eit løft for heile kultur- og reiselivsfeltet. Med meir effektiv og berekraftig samproduksjon, kan nye produkt skapast. Telemark fylkeskommune skal ha fokus på investeringslyst i kultur- og reiselivsnæringa.

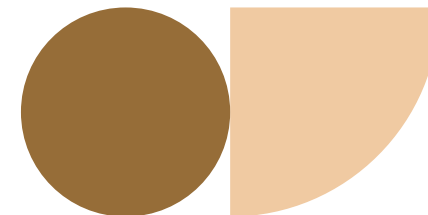
Å bidra til stadutvikling og gode bukvalitetar er det viktigaste *Strategi for kultur og reiseliv* kan gjere for å heve attraksjonskrafta til regionen. Stadutvikling og destinasjonsutvikling smeltar saman når besøkande oppsøker dei same stadene og opplevingane som dei lokale. Gjennomtenkt besøksforvaltning kan gje både besøkande og fastbuande gode opplevingar. Det fordrar god samhandling mellom fylkeskommune, kommunane, lokalsamfunnet, frivilligheita og reiselivsnæringa.

Dagens merkevarer blir skapte gjennom relasjonar, gode kundeopplevingar og forteljingar som blir delte. Merkevara Telemark er dermed heilskapen av dei verdiane som blir knytte til omdøme til regionen, og både attraktivitet og merkevare startar med å bu.

Rolla til fylkeskommunen

Skapande Telemark handlar om korleis fylkeskommunen kan bidra til auka verdiskaping og gjere fylket attraktivt for bedrifter, besøkande og som bustad. Det fylkeskommunale utviklingsarbeidet krev samarbeid og mobilisering av private aktørar og lokale og regionale interesser. Samtidig føreset samfunnsutviklarrolla at fylkeskommunen ser eigne ansvarsområde og verkemiddel i samanheng, og at eksisterande handlingsrom blir utnytta.

Fylkeskommunen ynskjer å vere ein medspelar i utviklinga av kultur- og reiseliv i heile fylket med utgangspunkt i føresetnadene til dei ulike stadene. Fylkeskommunen støttert gjennom stipend og tilskot til profesjonelle utøvarar og regionale kulturinstitusjonar, natur- og kulturorganisasjonar, regionale bransjeorganisasjonar og frivillige paraplyorganisasjonar. Fylkeskommunen gjev også stønad til arrangement, prosjekt og tiltak med regional karakter. Fylkeskommunen kan også bidra gjennom kompetansebyggande tiltak som konferansar, nettverksarbeid og anna samhandling med og for feltet.

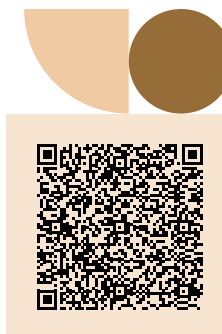
Korleis skal vi nå måla?

Strategien viser målet og retninga til fylkeskommunen for kultur- og reiselivsfeltet. Eit nært samarbeid med kommunane i fylket er avgjerande for å nå måla. Andre viktige samarbeidspartnarar er kulturinstitusjonar, kunstnarar og handverkarar, eigarar og tiltakshavarar, frivillige organisasjonar, besøksnæringa og destinasjonsselskap. Retninga til feltet kan påverkast, gjennom verkemiddelapparatet til fylkeskommunen.

Oppdrag for kultur og reiseliv i Telemark

Det er også utarbeidd ein eigen handlingsdel. Den gjer ei oversikt over oppdrag som skal bidra til å nå måla i strategien. Nokre av dei er eittårige, andre vil gå over to eller fleire år. Handlingsdelen vil rullerast årleg. Administrasjonen sitt ordinære, løpande arbeid innanfor fagområda, blir ikkje inkludert i den.

[Handlingsdelen finn du i sin heilskap i fullversjonen av Strategi for kultur og reiseliv 2026–2029 som ligg i det digitale styringsverktøyet vårt, Framsikt.](#)

Eit utval av oppgåvene og prosjekta våre

Ibsen 2028

I 2028 er det 200 år sidan Henrik Ibsen blei fødd i Skien. Jubileet blir offisielt opna i Skien 20. mars 2028. Telemark fylkeskommune skal bidra til eit jubileum som femner breitt og skaper engasjement i heile fylket. Vi inviterer til eit felles Ibsen-nettverk, deltek i utviklinga av prosjekt og konsept og løftar fram Ibsen som tema i fylkeskommunen sine eigne ordningar.

Verdsarven i Telemark

I 2015 blei Rjukan-Notodden industriarv skriven inn på UNESCO si verdsarvliste. Området fekk verdsarvstatus fordi det er «eit døme på ein ny global industri tidleg på 1900-talet». Telemark fylkeskommune og kommunane Tinn, Notodden og Vinje samarbeider om å ta vare på kulturminneverdiane knytte til industriarven. Dei har også etablert eit verdsarvråd, der Riksantikvaren er representert.

Dagsturhytter

Målet med prosjektet Dagsturhyttene i Telemark er å etablere ei dagsturhytte i kvar kommune, gjerne gjennom ved å ta i bruk eksisterande bygg med kulturhistorisk verdi. Kvar hytte får sin eigen identitet og formidlar historia til staden, noko som gjer ekstra opplevingsverdi for både lokalbefolkninga og tilreisande. Prosjektet er eit tverrfagleg samarbeid mellom kommunane og relevante aktørar, med mål om å fremje inkludering, folkehelse og berekraft.

Den kulturelle skulesekken

Den kulturelle skulesekken (DKS) er ei nasjonal ordning som sikrar at alle skuleelevar i Noreg får møte profesjonell kunst og kultur. Gjennom ordninga får elevar i grunnskulen og vidaregåande skule kvart år oppleve og bli kjende med film, kulturarv, litteratur, musikk, scenekunst og visuell kunst. Programmet blir utvikla i tett samarbeid mellom fylkeskommunen, kommunane og dei vidaregåande skulane.

Vikingvegen

Vikingvegen i Telemark og Vestfold strekkjer seg frå kongsgravfeltet på Borre til beiteområda til reinsdyra på Hardangervidda. Ruta går gjennom alle dei økonomiske sonene i vikingtida – frå hav til høgfjell. Vikingvegen skal knyte saman kulturmiljø frå vikingtida, formidlingsstader, foreiningar og frivillige for å utvikle og formidle kunnskap og opplevingar.

Ung Kultur Møtes

Ung Kultur Møtes (UKM) er eit landsdekkjande kulturkonsept for ungdom mellom 13 og 20 år. Gjennom året kan ungdom delta med eigne kreative uttrykk på lokale festivalar, konsertar, kurs og møteplassar. UKM gjer dei høve til å møte profesjonelle rammer og ta aktive roller både som utøvarar og arrangørar. Deltakarar frå dei lokale UKM-arrangementa kan gå vidare til fylkesfestivalen og landsfestivalen.

Spelemidlar til idrettsanlegg og nærmiljøanlegg

Tilskotsordninga for bygging og rehabilitering av anlegg for idrett og fysisk aktivitet skal bidra til auka aktivitet gjennom frivillig, organisert og eigenorganisert idrett. Spelemidlar kan gå til ordinære anlegg, nærmiljøanlegg og utandørsanlegg, eller til område for eigenorganisert fysisk aktivitet i bustad- og opphaldsområde som er opne for alle.

Fribyfylket Telemark

Ein fribyforfattar er ein forfattar, journalist eller kunstnar som har flykta frå heimlandet sitt etter trugsmål på grunn av ytringane sine. Fribyforfattarar blir inviterte til ein av byane i fribynettverket, slik at dei får vern og kan ta opp att arbeidet sitt. Det finst om lag 90 fribyar i verda, og 26 av dei er i Noreg. Telemark har blitt fribyfylke og vil bidra til at ytrarar som blir forfylgde kan finne ei trygg hamn i fylket vårt. I 2026 er Skien, Porsgrunn og Tokke fribykommunar i Telemark.

Medverknad, kjelder og litteratur

Her fylgjer ei kort oppsummering av medverknadsprosessen i samband med arbeidet med Strategi for kultur og reiseliv Telemark 2026-2029, og ei oversikt over viktigaste lovverk, politiske føringar og internasjonale forpliktingar på kulturfeltet.

Medverknad

Det har vore ein brei medverknadsprosess i arbeidet med strategien. Det er gjennomført politiske verkstader med dei fylkeskommunale råda og med hovudutval for kultur, reiseliv og frivilligheit.

Det blei halde 14 innspelsmøte med grupperingar av eksterne aktørar som fylkeskommunen har ein samarbeidsrelasjon med. Kommunane er ei slik gruppering. Det kom inn 18 skriftlege innspel i samband med desse innspelsmøta. Det har også vore interne medverknadsprosessar. Utkast til strategi blei sendt på høyring i juni 2025 med frist 26. september. Det kom inn 37 høyringssvar.

Kjelder og litteratur

Relevante internasjonale konvensjonar

- Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
- UNESCOs konvensjon av 2005 om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk
- UNESCOs konvensjon av 1972 om vern av verdens kultur- og naturarv
- UNESCOs konvensjon av 2003 om vern av den immaterielle kulturarven
- UNESCOs Konvensjonen av 1954 om bevaring av kulturminner under væpnet konflikt
- UNESCOs konvensjon av 1970 om tiltak for å forhindre ulovlig handel med kulturgjenstander
- FN-konvensjon av 2006 om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne
- Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet (Faro-konvensjonen)

Nasjonale føringar – utvalde lover, stortingsmeldingar med vidare

- Kulturlova
- Kulturminneloven
- Folkebibliotekloven
- Friluftsløva
- Plan- og bygningslova
- Arkivlova

- Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, berekraft og mangfald
- Meld. St. 9 (2024–2025) Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på kriser og krig
- Meld. St. 18 (2015–2016) Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet
- Meld. St. 23 (2020–2021) Musea i samfunnet
- Meld. St. 22 (2022–2023) Kunstnarkår
- Meld. St. 26 (2011–2012) Den norske idrettsmodellen
- Meld. St. 22 (2015–2016): Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver
- Meld. St. 18 (2020–2021) Oppleve, skape, dele Kunst og kultur for, med og av barn og unge
- Nasjonal reiselivsstrategi 2030
- NOU 2023:10 Leve og oppleve - reisemål for en bærekraftig fremtid
- Veikart for reiselivsnæringen

Regionale føringar

- Telemarksplanen 2024-2028
- telemarkfylke.no/kunnskap-om-Telemark

[Sjå meir utfyllande informasjon om kjelder og litteratur i fullversjonen av Strategi for kultur og reiseliv 2026–2029 som ligg i det digitale styringsverktøyet vårt, Framsikt.](#)

Telemark
FYLKESKOMMUNE

Postadresse
Postboks 2844
3702 Skien

Besøksadresse
Torggata 18
3717 Skien

Kontakt
35 91 70 00
post@telemarkfylke.no

